

RAIGUER, REGUER, -ERS

Els nomenclàtors, la GGC (p. 687) i el mapa del bisbat de Tortosa (ibid., p. 721) escriuen *Reguers*.

ELS REGUERS és avui un gros poblat de prop d'un miler d'hab., pertanyent a l'antic terme de Roquetes, avui agregat a Tortosa, 8 k. al NO. de la ciutat; es deixa al N. del vell camí ral de Tortosa, als Ports i vall del Mascà, molt lluny ja de la zona de regatge. Pron. *řegés* allí mateix, al *řegés* a Roquetes, *loz řegés* a Arnes (Casac. 1920) amb gentilici *řegeréñ(k)s* (ibid. i a Pauls). Jo vaig anotar als pagesos en passar-hi a la vista: *loz řegés*, 1927 (exc. 99), *el řegés*, 1934 (exc. 235, Ll. i, 81).

1813: «En X. y En Z. ara posehexen la partida de los *Regués*» (en un dietari transcrit per Vergés Paulí: *Espurnes d. l. Llar v*, 192 i 190).

Com ja ho mostra la situació geogràfica no és el mot *reguer* 'artèria de rec', sinó la contracció de *řaiguer*, que en aquesta forma o var. *lo řaiguer* s'aplicava a tota aquesta franja del peu dels Ports de Tortosa. 1228: «... de Cantavella ... al *Rayguer* prop de Tortosa» (CCandí, *Mi. Hi. Ca. I*, 221).¹ 1340, doc. de Tortosa: «que haja abeylles al terme de la ciutat ... seguint la dita ser<r>a del Coyll tro al peu de la costa de Som ... vers lo flum d'Ebre ... o estén-se ves la muntanya ve lo *Rabeguer* miça legua» (*BABL XI*, 238).

Etimologia ja indicada i breument demostrada en el *DECat I*, 416a9-15 i n. 8. Derivat del ll. RADĪCE 'arrel', o sigui RADĪC-ARIUM: en una variant *raeguer*, amb e³⁰ per influència del cat. *rel* (*rael*, *arrel*: *DECat*, 15a8, b46 ss.) i del sufix *-guer* (*pedregyer*, *verdeguer* etc.). En darrer lloc ha vingut a coincidir amb *reguer*, derivat de *rec*, coincidència desmentida per la topografia com per les dades medievals.

El cas es repetí a Mallorca. Deia Marsili en la seva crònica (relativa al S. XIII escrita pocs decennis més tard): «com aquela yla haja ... XVI parts; las tres en montanya, e en lo peu de las montanyas, lo qual apeylan *Rayguers*», § 1, amb nota de Quadrado: «Es decir *raiz* de montañas, de donde tal vez le quedó el nombre al predio *Reguer*» (p. 23). No trobem confirmació d'aquesta forma *Reguer* mallorquina en les fonts escrites: no en *AlcM*, *DAG*, ni el *Co. To. Ma.* de Mascaró (s. v. *Re-* ni *Rai-*). Però en les meves enqs. de 1963, aparegué repetidament com nom d'un tradicional camí que s'estén al llarg d'aquest paratge; només que en plural *Reguers*. L'inf. de Consell: *Camí des řegés*, a la partió d'Alaró (XL, 34.14); a Alaró, mateixa forma, definit com «el que divideix amb Binissalem i Santa Maria», sens dubte pensant en el temps (encara recent) en què Consell formava part del te. mun. d'Alaró, i els tres municipis es tocaven entre ells: és a dir: es tracta del gran i antiquíssim camí que passa just al Nord de les cases de Consell, i coincideix amb la gran carretera moderna, de cap a cap de l'illa, des de Palma a Alcúdia. Aquest camí antic (ben marcat en els mapes Despuig i Mascaró, però sense nom) el trobo també documentat en la forma antiga *Rayguer* en un doc. de 1419: «del dit cantó fins lo camí *del Ray-*

guer» (*BSAL III*, 126). I amb aquesta forma antiga defineix aqueixa zona mallorquina l'*Enc. Cat.* (art. signat *Rebagliato*): «Es *Raiguer*, contrada fisiogràfica de Mallorca ... la franja NE.-SO., entre les badies de Palma i Alcúdia, ... i entre Es *Pla* i la Serra de Tramuntana». No és més ni menys que la franja marcada per la dita carretera, que els inf. de l'*Onom.* anomenen *Camí des Reguers* segons la vella tradició d'Alaró i de Consell.

Encara que la possessió que l'eruditíssim i crític Quadrado coneix amb el nom *Reguer* hagi caigut en oblit, tenim altres confirmacions documentades del nom *Reguer* en aquests llocs. De Bunyola, que és 7 k. Est d'Alaró (i sense altre poble entremig) on el *DAG* cita el llinatge *Amar* (en l'any 1391), venia el llinatge del tinent coronel mallorquí Francesc Amar de Muntaner i Dameto, que féu un paper important a principis del S. XVIII en la Guerra de Successió, i per al qual en recompensa fou creat el títol de Marquès de *Reguer* en l'any 1739 (Bover, *Nobiliario Mallorquín* 1850, p. 238, d'on ha passat aquesta dada a l'*Enc. Cat.*). Entre els Dameto hi ha diversos militars mallorquins del S. XVIII, i també els Muntaner mallorquins d'aquest temps eren gent distingida, però és clar que aquest marquesat es crearia a base de documents on constava *Reguer*, com nom d'una possessió, la mateixa coneguda per Quadrado, de nom després canviat i oblidat, però situada prop d'Alaró i Bunyola, i que els inf. d'Alaró i Consell testifiquen com nom recordat del camí del *Raiguer*.

Raiguer està lluny de ser forma rara entre els derivats topogràfics i toponímics de RADIX. Conta Muntaner sobre el combat de Sta. Maria d'Agost de 1285, quan Pere el Gran, després de dur socors als nostres assitiats a Girona, mentre ell i els seus cavallers muntaven el fons de la vall de Llèmena i Finestres, cap a Santa Pau i Besalú (puntals de la nostra línia defensiva), els seus «almugàvers anaven per les *raygueres* de la muntanya ...» i en aixecar una llebre descobreixen l'emboscada que li preparaven els francesos, amagats cap a la carena (cap. 134, ed. Bof., 266), que Casac. reemplaça (ed. Barcino IV, p. 47.20) per una forma injustificable *řaigues*. En tornar de l'aparició a Bordeus, per llevar el repte real francès, Pere el Gran amb els seus cavallers, retornant anaren-se'n per «lo *rayguer* de Navarra ... per terre del rey de Castella» (cap. 92, ed. Coroleu i ed. Bof., p. 176.3), també aquí Casac. substitueix *lo rayguer* per una var. menys bona *řaigar* (II, 75.12).

En fi, també conta Muntaner que Pere el Gran en l'any 1286 oint que els francesos es preparaven a atacar Catalunya, «venc-se'n a Peralada ... e com fa a s Veló, sabé que no hi havia gent estranya ... e per lo *rayguer* de la muntanya, anà-se'n a Cobliture» (ed. Casac. v, 26.1f. = *rayguer* ed. Coroleu, *les rayqués* ed. Bof., p. 311).

Sens dubte és *rayguer* l'única lliçó bona, sigui en tots tres passatges; o bé en dos, i *řaigueres* en el cap. 134; i el significat és sempre la falda o arrelam de la muntanya: de la serra de Finestres, cap. 134, de l'Al-